

SUN'IY INTELLEKT VA KIBERHUQUQ: HUQUQIY TARTIBGA SOLISH MASALALARI

Z.Q.Mirzaxonova

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18982266>

Annotatsiya. Mazkur maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi sharoitida ularni huquqiy tartibga solish masalalari, sun'iy intellekt va kiberxavfsizlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, sun'iy intellekt yordamida sodir etilishi mumkin bo'lgan kiberjinoyatlar hamda ushbu texnologiyalardan foydalanishning huquqiy cheklovlari tahlil qilingan. Shuningdek, sun'iy intellektidan foydalanish jarayonida inson huquqlarini himoya qilish, axborot xavfsizligini ta'minlash va jamiyat manfaatlarini muhofaza qilish zarurati yoritilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, kiberhuquq, kiberxavfsizlik, kiberjinoyat, axborot xavfsizligi, algoritm, raqamli texnologiyalar, huquqiy tartibga solish.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы правового регулирования технологий искусственного интеллекта, взаимосвязь искусственного интеллекта и кибербезопасности, киберпреступления, совершаемые с использованием технологий искусственного интеллекта, а также правовые ограничения использования данных технологий. Особое внимание уделяется защите прав человека и информационной безопасности.

Ключевые слова: искусственный интеллект, киберправо, кибербезопасность, киберпреступления, информационная безопасность, алгоритм.

Annotation. This article analyzes the legal regulation of artificial intelligence technologies, the relationship between artificial intelligence and cybersecurity, cybercrimes committed through artificial intelligence technologies, and legal restrictions on their use. The importance of protecting human rights and ensuring information security is also highlighted

Keywords: artificial intelligence, cyber law, cybersecurity, cybercrime, algorithm, information security.

Hozirgi globallashuv va raqamli texnologiyalar rivojlanib borayotgan davrda sun'iy intellekt jamiyat hayotining turli sohalariga keng kirib kelmoqda. Sun'iy intellekt tizimlari inson faoliyatini yengillashtirish, katta hajmdagi ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash va murakkab jarayonlarni avtomatlashtirish imkonini beruvchi ilg'or texnologiya hisoblanadi. Ushbu texnologiya tibbiyot, transport, moliya, ta'lim, ishlab chiqarish va davlat boshqaruvi kabi ko'plab sohalarda samarali qo'llanilmoqda.

Masalan, tibbiyot sohasida sun'iy intellekt kasalliklarni erta aniqlash, diagnostika jarayonini tezlashtirish va davolash usullarini optimallashtirishda muhim rol o'ynamoqda. Bank-moliya tizimida esa u firibgarlik holatlarini aniqlash, moliyaviy operatsiyalarni tahlil qilish va risklarni baholashda keng qo'llaniladi. Shu bilan birga, transport sohasida avtonom boshqaruv tizimlari, logistika jarayonlarini optimallashtirish hamda xavfsizlikni ta'minlashda sun'iy intellekt texnologiyalarining o'rni katta.

Shu bilan birga, sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi huquqiy jihatdan yangi muammolarni ham keltirib chiqarmoqda. Mazkur texnologiyalar yordamida qabul qilinadigan qarorlar ko'pincha murakkab algoritmlarga asoslangan bo'lib, ularning ishlash jarayoni hamma vaqt ham to'liq tushunarli yoki shaffof bo'lmasligi mumkin. Bu esa ayrim hollarda sun'iy intellekt tizimlarining faoliyati ustidan nazorat o'rnatish va javobgarlikni aniqlash masalalarini murakkablashtiradi.

Sun'iy intellekt texnologiyalarini huquqiy tartibga solish masalasi bugungi kunda ko'plab davlatlarda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Chunki sun'iy intellekt nafaqat iqtisodiy va texnologik rivojlanish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi, balki inson huquqlari, shaxsiy ma'lumotlar himoyasi va axborot xavfsizligi bilan bog'liq xavflarni ham yuzaga keltirishi mumkin. Shu sababli davlatlar sun'iy intellektdan foydalanishning aniq huquqiy asoslarini ishlab chiqish, mazkur texnologiyalarni nazorat qilish hamda ulardan foydalanishning xavfsiz mexanizmlarini yaratishga alohida e'tibor qaratmoqda.

Sun'iy intellekt va kiberxavfsizlik o'rtasidagi bog'liqlik ham alohida e'tiborga loyiqdir. Zamonaviy axborot tizimlarida sun'iy intellekt kiberxavfsizlikni ta'minlashda muhim vosita sifatida qo'llanilmoqda. Masalan, sun'iy intellekt tizimlari tarmoqlardagi shubhali harakatlarni aniqlash, zararli dasturlarni tahlil qilish hamda ehtimoliy kiberhujumlarni oldindan prognoz qilish imkonini beradi. Natijada axborot tizimlari xavfsizligini ta'minlash jarayoni yanada samarali va tezkor amalga oshiriladi.

Biroq sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi bilan bir qatorda, kiberjinoyatchilik usullari ham takomillashib bormoqda. Ayrim hollarda jinoyatchilar sun'iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanib, murakkab kiberhujumlarni amalga oshirishi mumkin. Masalan, avtomatlashtirilgan xakerlik hujumlari, soxta elektron xabarlar orqali firibgarlik qilish, zararli dasturlarni yaratish yoki soxta axborot tarqatish kabi holatlar sun'iy intellekt texnologiyalari yordamida yanada murakkab ko'rinish olishi mumkin.

Shuningdek, sun'iy intellekt yordamida yaratilgan "deepfake" texnologiyalari ham jiddiy muammolarni keltirib chiqarmoqda. Ushbu texnologiyalar orqali insonning ovozi yoki tasvirini sun'iy ravishda o'zgartirib, yolg'on axborot yaratish mumkin. Bunday holatlar esa jamiyatda noto'g'ri ma'lumotlarning tarqalishiga, shaxsiy obro'ga putur yetkazilishiga yoki siyosiy manipulyatsiyalarga sabab bo'lishi ehtimoli mavjud.

Sun'iy intellekt orqali sodir etilishi mumkin bo'lgan kiberjinoyatlar qatoriga ma'lumotlar bazasini buzish, shaxsiy ma'lumotlarni noqonuniy yig'ish, moliyaviy firibgarlik, elektron tizimlarga ruxsatsiz kirish va zararli dasturlarni tarqatish kabi holatlar kiradi. Bunday jinoyatlar nafaqat alohida shaxslarga, balki butun davlat yoki iqtisodiyot tizimiga ham katta zarar yetkazishi mumkin.

Shu sababli sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish jarayonida aniq huquqiy normalarni belgilash muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, sun'iy intellekt tizimlarining ishlash jarayonini nazorat qilish, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish hamda texnologiyalardan foydalanishda inson huquqlarini ta'minlash ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi.

Bundan tashqari, sun'iy intellektdan foydalanishda etik me'yorlarga ham alohida e'tibor qaratilishi lozim. Chunki sun'iy intellekt tomonidan qabul qilinadigan qarorlar ba'zan inson manfaatlariga zid bo'lishi yoki adolatsiz natijalarga olib kelishi mumkin. Shu bois sun'iy intellekt tizimlarini ishlab chiqish jarayonida shaffoflik, adolat va xavfsizlik tamoyillariga amal qilish zarur.

Bugungi kunda ko'plab davlatlar sun'iy intellekt sohasini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish ustida ish olib bormoqda. Xalqaro tashkilotlar ham ushbu sohada hamkorlikni kuchaytirish, umumiy standartlar ishlab chiqish va texnologiyalardan xavfsiz foydalanishni ta'minlashga qaratilgan tashabbuslarni ilgari surmoqda.

Umuman olganda, sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi insoniyat uchun katta imkoniyatlar yaratishi bilan birga, yangi turdagi huquqiy va xavfsizlik muammolarini ham keltirib chiqarmoqda. Shu sababli sun'iy intellektdan foydalanishni huquqiy jihatdan tartibga solish, kiberjinoyatlarga qarshi kurashish va axborot xavfsizligini ta'minlash bugungi kunning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi sun'iy intellekt texnologiyalarini huquqiy tartibga solishning dolzarb masalalarini tahlil qilish hamda kiberxavfsizlikni ta'minlash jarayonida sun'iy intellektning o'rnini o'rganishdan iborat. Shuningdek, sun'iy intellektdan foydalanish natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan huquqiy muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha

ilmiy takliflar ishlab chiqish ham tadqiqotning muhim maqsadlaridan hisoblanadi.

Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Sun'iy intellekt texnologiyalarining huquqiy tartibga solinishini tahlil qilish.

Masalan, ayrim davlatlarda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha maxsus qonunlar yoki normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilinmoqda. Yevropa Ittifoqida sun'iy intellektni tartibga solish bo'yicha alohida huquqiy mexanizmlar ishlab chiqilmoqda. Bunday tajribalarni o'rganish ushbu sohani rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

2. Sun'iy intellekt va kiberxavfsizlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganish.

Masalan, sun'iy intellekt texnologiyalari yordamida kompyuter tarmoqlaridagi shubhali faoliyatni aniqlash, zararli dasturlarni topish va kiberhujumlarni oldindan aniqlash mumkin. Bank tizimlarida sun'iy intellekt yordamida firibgarlik operatsiyalari aniqlanib, ularning oldi olinmoqda.

3. Sun'iy intellekt yordamida sodir etilishi mumkin bo'lgan kiberjinoyatlarni aniqlash.

Masalan, "deepfake" texnologiyalari orqali insonning ovozi yoki tasvirini soxtalashtirish, avtomatlashtirilgan xakerlik dasturlari orqali kompyuter tizimlariga ruxsatsiz kirish yoki sun'iy intellekt yordamida fishing xabarlarini yaratish kabi holatlar kiberjinoyatlarning yangi shakllari sifatida namoyon bo'lmoqda.

4. Sun'iy intellektdan foydalanish jarayonidagi huquqiy cheklovlarni baholash.

Masalan, sun'iy intellekt tizimlari shaxsiy ma'lumotlar bilan ishlaganda ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha qonunchilik talablariga rioya qilishi lozim. Agar sun'iy intellekt tizimi noto'g'ri qaror qabul qilsa yoki inson huquqlariga zarar yetkazsa, bunday holatda javobgarlik kim zimmasiga yuklatilishi ham muhim huquqiy masala hisoblanadi.

5. Mazkur sohada huquqiy tartibga solishni takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish.

Masalan, sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha aniq huquqiy me'yorlarni ishlab chiqish, kiberxavfsizlik choralari kuchaytirish, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish tizimini takomillashtirish hamda sun'iy intellekt sohasida xalqaro hamkorlikni rivojlantirish kabi takliflar ilgari surilishi mumkin.

Sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish jarayonida bir qator muammolar kuzatilmoqda.

birinchidan, sun'iy intellekt faoliyatini tartibga soluvchi huquqiy mexanizmlar barcha davlatlarda yetarli darajada shakllanmagan. Bu esa ayrim hollarda huquqiy bo'shliqlarning paydo bo'lishiga sabab bo'ladi.

ikkinchidan, sun'iy intellekt algoritmlarining ishlash jarayoni hamma vaqt ham shaffof bo'lmaydi. Natijada ayrim qarorlarning qanday asosda qabul qilingani aniq tushuntirilmasligi mumkin.

uchinchidan, sun'iy intellektdan kiberjinoyatchilik maqsadida foydalanish xavfi ortib bormoqda. Bu esa axborot xavfsizligi uchun jiddiy tahdid hisoblanadi.

to'rtinchidan, katta hajmdagi ma'lumotlar bilan ishlash jarayonida shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda.

beshinchidan, sun'iy intellekt sabab yuzaga kelgan zarar uchun javobgarlikni aniqlash masalasi hali ham murakkab huquqiy muammolardan biri hisoblanadi.

Yuqoridagi muammolarni hal etish maqsadida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin.

birinchidan, sun'iy intellektdan foydalanishni tartibga soluvchi alohida normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

ikkinchidan, sun'iy intellekt tizimlarining ishlash jarayonida shaffoflik va nazorat mexanizmlarini kuchaytirish zarur.

uchinchidan, kiberxavfsizlik tizimlarini zamonaviy texnologiyalar asosida rivojlantirish muhim hisoblanadi.

to'rtinchidan, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha huquqiy kafolatlarni yanada mustahkamlash lozim

beshinchidan, sun'iy intellekt sohasida faoliyat yuritayotgan mutaxassislarning huquqiy savodxonligini oshirish va ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish zarur.

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt texnologiyalari zamonaviy jamiyat rivojida muhim o'rin egallamoqda. Ushbu texnologiyalar iqtisodiyot, fan va ta'lim sohalarida yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bilan birga, ular bilan bog'liq huquqiy va xavfsizlik masalalari ham dolzarbligicha qolmoqda.

Shu sababli sun'iy intellektdan foydalanishni huquqiy jihatdan tartibga solish, kiberjinoyatlarning oldini olish hamda axborot xavfsizligini ta'minlash muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Kelgusida ushbu sohada huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish zarur.

Mazkur maqolada keltirilgan tahlillar sun'iy intellekt va kiberhuquq sohasini yanada rivojlantirish hamda ilmiy tadqiqotlarni kengaytirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
- 2.O'zbekiston Respublikasining "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonuni.
- 3.O'zbekiston Respublikasining "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonuni.
- 4.Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach.
- 5.Goodfellow I., Bengio Y., Courville A. Deep Learning.
- 6.Kiberxavfsizlik asoslari bo'yicha ilmiy maqolalar va tadqiqotlar.
12. А.Н. Неъматов, М.К. Эргашева. Географические аспекты организации сельской местности в пустынных зонах (на примере Бухарской области). Ученый XXI века, 27-29.

WOC
WORLD
ONLINE
CONFERENCES

